

o bližší životopisné, resp. rodopisné údaje bez-
tak nahlédl na prvním místě.

Drobné, spíše diskusní než kritické námitky uvedené výše v textu nemění nic na tom, že Janišova edice prvního dílu *Památek sněmovních* je vysoce kvalitním dílem, zpřístupňujícím historikům i právním historikům nesmírně významný, dosud málo využívaný pramen se značnou vypovídací hodnotou o raně novověkém, ale do značné míry i středověkém právním a sociálním prostředí v Moravském markrabství. Nezbývá než se těšit na vydání druhého dílu, který bude obsahovat společný rejstřík (jehož absence je v tomto momentu při práci s edicí značně limitujícím faktorem).

MAREK STARÝ

SOCIÁLNÍ A HOSPODÁŘSKÉ DĚJINY

Lexikon stredovekých miest na Slovensku, Martin ŠTEFÁNIK – Ján LUKAČKA a kol., Historický ústav SAV, Bratislava 2010

629 s., ISBN 978-80-89396-11-5

Na vzniku anotované publikace se pod vedením Martina Štefánika a Jána Lukačky podíleli kolektiv dvaceti autorů, zástupců různých badatelských generací, působících jak v univerzitním prostředí, tak i v archivech a dalších kulturních institucích. Organizaci náročného podniku, jehož hlavním cílem bylo zpracovat dějiny vybraných slovenských měst ve středověku přehlednou systematickou formou hesel s pevnou strukturou, vzalo na svá bedra Oddělení středověkých dějin Slovenska Historického ústavu SAV.

Lexikon přináší informace celkem o 47 městských lokalitách na území Slovenska do roku 1526. Každé heslo (město) je zpracováno v rámci jedenácti kapitol, v nichž lze najít údaje o názvu, poloze města a přírodních podmínkách, nejstarším osídlení, vzniku a formování lokality, městských privilegiích a městském právu, stavebním vývoji a topografii, chronologicky seřazených významných událostech, demografickém vývoji a etnických poměrech, hospodářských aktivitách, správě města, nejvýznamnějších osobnostech a konečně o cír-

kevních dějinách. Vzhledem ke stavu dochování pramenů, ale i míře zpracování či charakteru jednotlivých měst se nepodařilo u některých vybraných lokalit naplnit všechny kapitoly a došlo tak k jisté disproporcii v rozsahu hesel. Nicméně právě striktní členění do příslušných částí umožnilo přes velký počet autorů udržet jednotnou formu soupisu. Protože hlavním záměrem hesel nebylo nahradit monografii k dějinám města, ale poskytnout vyvážený a uspořádaný pohled na vybrané oblasti městských dějin, při absenci pramených dokladů pouze ve specifických a odůvodněných případech využili autoři analogie s jinými městy nebo regiony. Jednotlivá hesla provázejí důkladná anglická resumé respektující jejich strukturu. Publikace obsahuje obšírný vědecký poznámkový aparát, jenž svým rozsahem a kvalitou přesahuje podobná encyklopedická díla. Na konci knihy lze nalézt vedle seznamu použitých pramenů a literatury, který zahrnuje převážně díla domácí slovenské produkce, také přehled archivů a využitých archivních fondů.

Zevrubný kritický aparát, stejně jako důraz na práci s archivním materiálem, naznačují, že kniha není směřována pouze k zájemcům z řad laické veřejnosti, ale především k vědecké obci. Proto zaráží velice stručná úvodní část (pouze jedna tisková strana) věnovaná genezi měst na Slovensku. Právě unikátní shromáždění pramených údajů ke zvoleným městským lokalitám umožňuje nový souhrnný pohled na různé aspekty zrodu a rozvoje slovenských středověkých městských lokalit, mezi které patří například vznik institucionálního města nebo jeho etnický či správní vývoj. Využití nejnovějších archeologických a uměleckohistorických poznatků zároveň přináší řadu informací ke stavebnímu a topografickému utváření jednotlivých urbáních organismů, které si bohužel musí každý čtenář složitě rekonstruovat sám na základě příslušných kapitol u jednotlivých měst.

Absence definice středověkého města na Slovensku má za následek i nejasnost v kritériích, podle nichž byla města do hesláře zařazena, resp. proč zde některé lokality nenajdeme. Mimo zájem autorského kolektivu se ocitla celá řada tzv. přechodných a neúplných sídelních forem, označovaných v odborné literatuře nejčastěji pojmem „mestečko“. Pochybovat lze také o tom, do jaké míry může dokumentovat kulturní výspělost té které městské lokality počet studentů, kteří studovali na univerzitách. Bez prosopograficky orientované analýzy z daných čísel nelze

vyvozovat žádné určité závěry. Řada studentů totiž vůbec nemusela své studium dokončit, jiní pak mohli dosáhnout více akademických gradů na různých univerzitách. Tyto důležité údaje uvedení pouhého počtu studentů nereflektuje. Přínosnější by bylo sledování jejich společenské a geografické mobility, tzn. zjišťování profesních kariér nebo do jaké míry zůstávali působit v místě svého studia, zda a v jakém počtu se studenti naopak vraceli do svého rodného města a případně jaké zde na základě nabytého vzdělání zaujímali postavení.

I přes výše uvedené výhrady se jedná o záslužný počín už jenom proto, že území dnešního Slovenska patřilo počtem a hustotou mezi nejvíce urbanizované části Uherského království, kdy právě jednotlivé městské aglomerace podstatně ovlivňovaly jeho hospodářský a společenský vývoj. Svou systematickou koncepcí lexikon umožňuje rychlou orientaci při hledání informací ke konkrétnímu městu nebo oblasti. Tomu napomáhá jak opakování některých údajů u více měst (například privilegia udělená společně více městům najednou, události týkající se několika měst apod.), tak použití křížových odkazů mezi jednotlivými kapitolami, pokud se obsah popisovaných údajů opět vztahuje k několika městským aglomeracím zároveň, což se týká především chronologie nebo stavebního vývoje a topografie. Ocenit lze také uvedení současného německého a maďarského pojmenování města v záhlaví každého hesla.

MARTIN MUSÍLEK

Prier et combattre. Dictionnaire européen des ordres militaires au Moyen Âge, dir. Nicole BÉRIOU – Philippe JOSSEMAND, Fayard, Paris 2009

1032 s., ISBN 978-2-213-62720-5

Na 240 autorů, 1128 hesel, 1032 stran a téměř dvě stovky ilustrací, map a plánů – takové jsou základní parametry nového slovníku středověkých rytířských řádů, příznačně nazvaného „Modlit se a bojovat“. Kniha je výsledkem ambiciózního projektu soustředit veškeré bádání o jednotlivých rytířských řádech ze všech koutů Evropy do jednoho encyklopedického svazku. Tato snaha má v novější historiografii jistě své předchůdce, stačí namátkou citovat díla autorů, jakými jsou Desmond Seward (*The Monks of War. The Military*

Religious Orders, 1972), Alan Forey (*The Military Orders. From the Twelfth to the Early Fourteenth Century*, 1992) nebo Alain Demurger (*Chevaliers du Christ. Les ordres religieux-militaires au Moyen-Âge*, 2002), avšak publikace, jejíž vydání se ujali francouzští medievisté Nicole Bériou a Philippe Josserand, nemá ve svém rozsahu a šíři autorského kolektivu obdoby. Editorům svazku se podařilo soustředit všechny lokální historio-geografické proudy, doposud často oddělené podle jednotlivých řádů či regionů, do ohromného toku, jehož koordinace a regulace jistě nebyla snadným úkolem. Téma středověkých vojensko-náboženských řádů, které nezná geografických hranic, si takový počín jistě žádalo.

Po důkladném historiografickém exkurzu z pera Alaina Demurgera následuje plejáda biografických a geografických hesel, ale i poučení o základních pojmech a událostech, jež se k této tematice vztahují. Výhodou takto uspořádaného přehledu je jistě jeho široký záběr: čtenář zde najde důkladně zpracovaná hesla týkající se řádů založených ve Svaté zemi v době křížových výprav, jako jsou johanité, němečtí rytíři, templáři či méně známé řády sv. Tomáše a sv. Lazara. Druhou podstatnou „líhni“ těchto vojensko-duchovních uskupení se pak stal Pyrenejský poloostrov, kde již ve 12. století vznikaly řády jako Calatrava, Alcántara, Avis, Santiago aj. Encyklopedie se však zaměřuje na aktivitu těchto řádů i mimo jejich původní působiště, což je charakteristické zejména pro období po konci křížáckého panství na Blízkém východě. Z tohoto důvodu jsou ve slovníku zastoupena geografická hesla od Skandinávie a Pobaltí po severní Afriku či od Svaté země až po Irsko, jež pojednávají o známých či méně známých řádových sídlech, kostelech, palácích i komendách.

Do hledáčku autorů se nedostaly pouze samotná topografie a vývoj vojenských řádů, případně jejich hlavních aktérů, ale i údaje týkající se jejich ekonomického zázemí, financování a vztahů s lokální mocí (viz např. hesla „ekonomika“, „Ordensstaat“, „vodní mlýny“ nebo dokonce „sůl“). Často jsou přítomna i pojednání o obecnějších pojmech kulturních, duchovních, sociálních a hospodářských dějin či z oblasti dějin mentalit, jako např. odvaha (s. 264), hezeze (s. 430), liturgie (s. 547), zalidnění (s. 711) apod. Publikace o vojenských řádech tak do značné míry supluje výkladový slovník k dějinám vrcholného a pozdního středověku, právě